ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 24ης Ιουλίου 2003 *

Στην υπόθεση C-297/01,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Tribunale di Catania (Ιταλία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Sicilcassa SpA

και

IRA Costruzioni SpA,

Francesco Gaetano Restivo Graci κ.λπ.

και μεταξύ

Francesco Gaetano Restivo Graci κ.λπ.

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

και

IRA Costruzioni SpA,

Amministrazione straordinaria della Holding personale Graci Gaetano,

Sicilcassa SpA,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 87 ΕΚ και 88 ΕΚ,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Wathelet (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, C. W. A. Timmermans, A. La Pergola, P. Jann και S. von Bahr, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: D. Ruiz-Jarabo Colomer
γραμματέας: R. Grass

αφού το αιτούν δικαστήριο πληροφορήθηκε ότι το Δικαστήριο προτίθεται να αποφανθεί με αιτιολογημένη διάταξη, σύμφωνα με το άρθρο 104, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας του,

αφού κλήθηκαν οι ενδιαφερόμενοι κατά την έννοια του άρθρου 20 του Οργανισμού ΕΚ του Δικαστηρίου να υποβάλουν συναφώς τις τυχόν παρατηρήσεις τους,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα,

εκδίδει την ακόλουθη

Διάταξη

1 Με διάταξη της 12ης Ιουλίου 2001, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 26 Ιουλίου 2001, το Tribunal di Catania υπέβαλε, βάσει του άρθρου 234 ΕΚ, τρία προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 87 ΕΚ και 88 ΕΚ.

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο δύο ανακοπών που ασκήθηκαν από τη Sicilcassa SpA (στο εξής: Sicilcassa) και από τον Restivo Graci κλ.π. κατά της αποφάσεως της 18ης Ιανουαρίου 1997 του Tribunale di Catania με την οποία κηρύχθηκε σε κατάσταση αφερεγγυότητας ο αποθανών Gaetano Graci, κατ' εφαρμογή του άρθρου 3 του νόμου 95 της 3ης Απριλίου 1979 (*GURI* 94, της 4ης Απριλίου 1979), όπως έχει τροποποιηθεί (στο εξής: νόμος 95/79), προκειμένου να επεκταθεί και στην προσωπική εταιρία χαρτοφυλακίου του Gaetano Graci (στο εξής: Holding Graci) η διαδικασία για τη θέση της υπό έκτακτη διαχείριση στην οποία είχε ήδη υπαχθεί η IRA Costruzioni SpA (στο εξής: IRA).

Το νομικό πλαίσιο

3 Ο νόμος 95/79 καθιέρωσε τη διαδικασία έκτακτης διαχειρίσεως των προβληματικών μεγάλων επιχειρήσεων.

4 Κατά το άρθρο 1, πρώτο εδάφιο, του εν λόγω νόμου, η διαδικασία αυτή μπορεί να τύχει εφαρμογής σε περιπτώσεις επιχειρήσεων οι οποίες απασχολούν, τουλάχιστον από ενός έτους, 300 τουλάχιστον μισθωτούς και οφείλουν σε πιστωτικά ιδρύματα, οργανισμούς προνοίας και κοινωνικής ασφαλίσεως ή εταιρίες όπου το Δημόσιο κατέχει την πλειοψηφία των μετοχών ποσό ίσο ή μεγαλύτερο των 85,277 δισεκατομμυρίων ιταλικών λιρών (LIT), το οποίο είναι πενταπλάσιο του καταβεβλημένου κεφαλαίου της εταιρίας.

5 Κατά το άρθρο 1 bis του νόμου, η διαδικασία τυγχάνει επίσης εφαρμογής σε περίπτωση που η αφερεγγυότητα οφείλεται στην υποχρέωση αποδόσεως στο Δημόσιο, σε δημόσιους οργανισμούς ή σε εταιρίες όπου το Δημόσιο κατέχει την πλειοψηφία των μετοχών, ποσών που ανέρχονται τουλάχιστον σε 50 δισεκατομμύρια LIT και αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το 51 % του καταβεβλημένου κεφαλαίου, ως επιστροφή παρανόμως χορηγηθεισών ή ασυμβίβαστων προς την κοινή αγορά ενισχύσεων ή στο πλαίσιο χρηματοδοτήσεων για τεχνολογικές καινοτομίες και ερευνητικές δραστηριότητες.

6 Κατά το άρθρο 1, πέμπτο εδάφιο, του νόμου 95/79, για να υπαχθεί στη διαδικασία της έκτακτης διαχειρίσεως, μια εταιρία πρέπει να έχει κηρυχθεί με δικαστική απόφαση αφερέγγυα, είτε κατ' εφαρμογή του νόμου περί πτωχεύσεως είτε λόγω μη καταβολής, τουλάχιστον από τριμήνου, των μισθών. Ο Υπουργός Βιομηχανίας μπορεί να εκδώσει στην περίπτωση αυτή, κατόπιν διαβουλεύσεως με τον Υπουργό Οικονομικών, απόφαση για την υπαγωγή της επιχειρήσεως σε έκτακτη διαχείριση και, σύμφωνα με το άρθρο 2, πρώτο εδάφιο, τουεν λόγω νόμου, να της επιτρέψει,

λαμβάνοντας υπόψη το συμφέρον των δανειστών της, να συνεχίσει τη λειτουργία της επί διάστημα δύο ετών κατ' ανώτατο όριο, δυνάμενο να παραταθεί το πολύ για μία ακόμη διετία, κατόπιν σύμφωνης γνώμης της διυπουργικής επιτροπής συντονισμού της βιομηχανικής πολιτικής (στο εξής: CIPI).

7 Σύμφωνα με το άρθρο 3 του νόμου 95/79, εφόσον έχει ληφθεί απόφαση για την υπαγωγή μιας επιχειρήσεως στη διαδικασία έκτακτης διαχειρίσεως, η απόφαση αυτή δύναται να επεκταθεί και στις επιχειρήσεις τις οποίες αυτή ελέγχει ή από τις οποίες ελέγχεται, υπό τη μόνη προϋπόθεση ότι έχει διαπιστωθεί η αφερεγγυότητά τους.

8 Οι τελούσες υπό καθεστώς έκτακτης διαχειρίσεως επιχειρήσεις υπόκεινται στους γενικούς κανόνες της νομοθεσίας περί πτωχεύσεως, πλην εξαιρέσεων προβλεπομένων ρητώς από τον νόμο 95/79 ή από μεταγενέστερους νόμους. Έτσι, σε περίπτωση έκτακτης διαχειρίσεως, όπως και σε περίπτωση συνήθους διαδικασίας εκκαθαρίσεως, ο κύριος της αφερέγγυας επιχειρήσεως δεν έχει την εξουσία διαθέσεως των στοιχείων του ενεργητικού, τα οποία κατ' αρχήν πρέπει να χρησιμοποιηθούν για την ικανοποίηση των δανειστών· αναστέλλεται η τοκοφορία των υφισταμένων χρεών· μπορούν να αναζητηθούν τα σχετικά με εξοφλήσεις των χρεών που έγιναν σε χρόνο προγενέστερο της κηρύξεως της αφερεγγυότητας ποσά· δεν επιτρέπεται η κίνηση ή η συνέχιση οποιασδήποτε διαδικασίας εκτελέσεως σε ατομικό επίπεδο ικανοποίησης αξιώσεων επί της περιουσίας της οικείας επιχειρήσεως.

9 Επιπλέον, κατά το άρθρο 2 bis του νόμου 95/79, το Δημόσιο μπορεί να εγγυηθεί, εν όλω ή εν μέρει, την εξόφληση των χρεών που συνάπτουν οι τελούσες υπό έκτακτη διαχείριση εταιρίες με σκοπό τη χρηματοδότηση της τρέχουσας λειτουργίας τους και την επανέναρξη λειτουργίας, καθώς και την αποπεράτωση των εγκαταστάσεων, των κτιριακών εγκαταστάσεων και του βιομηχανικού εξοπλισμού, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις και τις λεπτομέρειες που προβλέπει η απόφαση του Υπουργού Οικονομικών, κατόπιν σύμφωνης γνώμης της CIPI.

10 Στο πλαίσιο της διαδικασίας εξυγιάνσεως, επιτρέπεται η πώληση του συνόλου των εγκαταστάσεων της αφερέγγυας επιχειρήσεως, σύμφωνα με τις προβλεπόμενες από

τον νόμο 95/79 λεπτομέρειες. Κατά το άρθρο 5 bis του νόμου, για τη μεταβίβαση της κυριότητας ολόκληρης ή μέρους της επιχειρήσεως επιβάλλεται κατ' αποκοπήν τέλος καταχωρίσεως ύψους ενός εκατομμυρίου LIT.

11 Εξάλλου, κατά το άρθρο 3, δεύτερο εδάφιο, του νόμου 19, της 6ης Φεβρουαρίου 1987 (*GURI*, αριθ. 32, της 9ης Φεβρουαρίου 1987, στο εξής: νόμος 19/87), οι τελούσες υπό έκτακτη διαχείριση επιχειρήσεις απαλλάσσονται από την υποχρέωση καταβολής των προστίμων και χρηματικών ποινών λόγω της μη καταβολής εκ μέρους τους των υποχρεωτικών ασφαλιστικών εισφορών.

12 Κατά το άρθρο 2, πέμπτο εδάφιο, του νόμου 95/79, σε περίπτωση που η τελούσα υπό έκτακτη διαχείριση επιχείρηση επιτρέπεται να συνεχίσει τη δραστηριότητά της, ο διοριζόμενος διαχειριστής πρέπει να καταρτίσει κατάλληλο σχέδιο διαχειρίσεως, η συμβατότητα του οποίου προς τις κατευθυντήριες γραμμές της εθνικής βιομηχανικής πολιτικής ελέγχεται από την CIPI πριν από την έγκρισή του από τον Υπουργό Βιομηχανίας. Οι αποφάσεις σχετικά με ορισμένα ζητήματα όπως η αναδιάρθρωση, η πώληση των στοιχείων του ενεργητικού, η εκκαθάριση ή η περάτωση της έκτακτης διαχειρίσεως υπόκεινται στην έγκριση του ιδίου υπουργού.

13 Η ολική ή μερική ικανοποίηση των δανειστών της τελούσας υπό έκτακτη διαχείριση επιχειρήσεως μπορεί να πραγματοποιηθεί στο τέλος της περιόδου έκτακτης διαχειρίσεως με την εκκαθάριση του ενεργητικού της εταιρίας ή με τη διανομή των νέων κερδών της. Επιπλέον, κατά τα άρθρα 111 και 212 του νόμου περί πτωχεύσεως, οι δαπάνες από την έκτακτη διαχείριση και τη συνέχιση της εκμεταλλεύσεως της επιχειρήσεως, συμπεριλαμβανομένων των σχετικών χρεών, καλύπτονται από το προϊόν της εκκαθαρίσεως της εταιρικής περιουσίας, με προνομιακή ικανοποίησή τους σε σχέση με τις απαιτήσεις που υφίσταντο ήδη κατά την ημερομηνία κινήσεως της διαδικασίας έκτακτης διαχειρίσεως.

14 Η διαδικασία της έκτακτης διαχειρίσεως περατώνεται με πτωχευτικό συμβιβασμό, με πλήρη διανομή του ενεργητικού, με ολική απόσβεση των απαιτήσεων ή ανεπάρκεια του ενεργητικού ή, εφόσον η επιχείρηση έχει ανακτήσει την ικανότητα εκπληρώσεως των υποχρεώσεών της, με την αποκατάσταση της οικονομικής ισορροπίας.

15 Ο νόμος 95/79 καταργήθηκε με το νομοθετικό διάταγμα 270, της 8 Ιουλίου 1999, περί νέας ρυθμίσεως της έκτακτης διαχειρίσεως των μεγάλων αφερέγγυων επιχειρήσεων (*GURI* αριθ. 185, της 9ης Αυγούστου 1999, στο εξής: νομοθετικό διάταγμα 270/99), το οποίο εκδόθηκε σε εκτέλεση του εξουσιοδοτικού νόμου 274, της 30ής Ιουλίου 1998.

16 Ωστόσο, το άρθρο 106, παράγραφοι 1 και 2, του εν λόγω διατάγματος ορίζει ότι:

«1. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 3, οι εκκρεμείς διαδικασίες έκτακτης διαχειρίσεως κατά τον χρόνο ενάρξεως ισχύος του παρόντος διατάγματος εξακολουθούν να ρυθμίζονται από τις προϊσχύσασες διατάξεις και όσον αφορά τη μετέπειτα θέση υπό έκτακτη διαχείριση των ελεγχόμενων εταιριών ή επιχειρήσεων, υπό ενιαία διαχείριση και ενεργουσών ως εγγυητών βάσει του άρθρου 3 του νομοθετικού διατάγματος 26, της 30ής Ιανουαρίου 1979, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 95, της 3ης Απριλίου 1979.

2. Η διαδικασία για τη θέση υπό έκτακτη διαχείριση θεωρείται ότι είναι εκκρεμής όταν κατά τον χρόνο ενάρξεως ισχύος του παρόντος διατάγματος έχει διαπιστωθεί δικαστικώς η αφερεγγυότητα της επιχειρήσεως, έστω και αν δεν έχει εκδοθεί το διάταγμα που τη θέτει υπό έκτακτη διαχείριση βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 5, ή του άρθρου 3, παράγραφος 2, του νομοθετικού διατάγματος 26/79.»

17 Επιβάλλεται εξάλλου η διευκρίνιση ότι, με το έγγραφο Ε 13/92, της 30ής Ιουλίου 1992 (ΕΕ 1994, C 395, σ. 4), το οποίο απεστάλη στην Ιταλική Κυβέρνηση δυνάμει του άρθρου 93, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 88, παράγραφος 1, ΕΚ), η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων διευκρίνισε ότι ο νόμος 95/79 ενέπιπτε, κατά την άποψή της, υπό διάφορες απόψεις, στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 92 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 87 ΕΚ) και είχε ζητήσει να

της κοινοποιηθούν προηγουμένως όλες οι περιπτώσεις εφαρμογής του νόμου, προκειμένου να εξεταστούν στο πλαίσιο της κανονιστικής ρυθμίσεως που εφαρμόζεται επί των ενισχύσεων προς τις προβληματικές επιχειρήσεις.

18 Επειδή οι ιταλικές αρχές απάντησαν ότι δεν ήθελαν να προβαίνουν σε προηγούμενη κοινοποίηση παρά μόνο στις περιπτώσεις παροχής εγγυήσεως εκ μέρους του Δημοσίου, όπως προβλέπει το άρθρο 2 bis του νόμου 95/79, η Επιτροπή αποφάσισε να κινήσει την προβλεπόμενη από το άρθρο 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης διαδικασία (ΕΕ 1997, C 192, σ. 4).

19 Εν τω μεταξύ, με την απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 1998, C-200/97, Ecotrade (Συλλογή 1998, σ. I-7907), το Δικαστήριο έκρινε ότι η εφαρμογή σε επιχείρηση υπό την έννοια του άρθρου 80 της Συνθήκης ΕΚΑΧ ενός καθεστώτος, όπως αυτό που προβλέπεται από τον ιταλικό νόμο 95/79 και αποκλίνει από τους κανόνες του κοινού πτωχευτικού δικαίου, πρέπει να θεωρηθεί ως ενέχουσα χορήγηση κρατικής ενισχύσεως, η οποία απαγορεύεται από το άρθρο 4, στοιχείο γ', της Συνθήκης ΕΚΑΧ, εφόσον αποδεικνύεται ότι στην επιχείρηση αυτή

— επιτράπηκε να συνεχίσει τις οικονομικές δραστηριότητές της υπό περιστάσεις υπό τις οποίες θα αποκλειόταν η δυνατότητα αυτή, αν εφαρμόζονταν οι κανόνες του κοινού πτωχευτικού δικαίου, ή

— παρασχέθηκαν ένα ή περισσότερα πλεονεκτήματα, π.χ. υπό μορφή κρατικής εγγυήσεως, υπό μορφή μειωμένου φορολογικού συντελεστή, υπό μορφή απαλλαγής από την υποχρέωση καταβολής προστίμων και άλλων χρηματικών ποινών ή υπό μορφή ολικής ή μερικής αφέσεως χρέους εκ μέρους του Δημοσίου, των οποίων την παροχή δεν θα μπορούσε να αξιώσει καμία άλλη αφερέγγυα επιχείρηση κατ' εφαρμογή των κανόνων του κοινού πτωχευτικού δικαίου.

20 Εξάλλου, με την απόφαση της 17ης Ιουνίου 1999, C-295/97, Piaggio (Συλλογή 1999, σ. I-3735), το Δικαστήριο έκρινε ότι:

— η υπαγωγή επιχειρήσεως σε καθεστώς, όπως είναι το καθιερωθέν με τον νόμο 95/79, το οποίο παρεκκλίνει από τους κανόνες του κοινού δικαίου περί πτωχεύσεως, πρέπει να θεωρηθεί ως οδηγούσα στη χορήγηση κρατικής ενισχύσεως, κατά την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, οσάκις αποδεικνύεται ότι η εν λόγω επιχείρηση

— έλαβε την άδεια να συνεχίσει τις οικονομικές δραστηριότητές της υπό περιστάσεις υπό τις οποίες θα αποκλειόταν η δυνατότητα αυτή αν εφαρμόζονταν οι κανόνες του κοινού δικαίου περί πτωχεύσεως, ή

— επωφελήθηκε ενός ή περισσοτέρων πλεονεκτημάτων, όπως είναι η εγγύηση του Δημοσίου, ο μειωμένος φορολογικός συντελεστής, η απαλλαγή από την υποχρέωση καταβολής προστίμων και άλλων χρηματικών ποινών ή η ολική ή μερική άφεση χρέους εκ μέρους του Δημοσίου, την παροχή των οποίων δεν θα μπορούσε να αξιώσει καμία άλλη αφερέγγυα επιχείρηση κατ' εφαρμογή των κανόνων του κοινού δικαίου περί πτωχεύσεως.

— εφόσον αποδεικνύεται ότι καθεστώς, όπως είναι το καθιερωθέν με τον νόμο 95/79, δύναται, αυτό καθ' εαυτό, να είναι γενεσιουργό της χορηγήσεως κρατικών ενισχύσεων, κατά την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, το εν λόγω καθεστώς δεν μπορεί να τεθεί σε εφαρμογή εφόσον δεν έχει κοινοποι-

ηθεί στην Επιτροπή και, σε περίπτωση κοινοποιήσεως, πριν από την έκδοση αποφάσεως της Επιτροπής περί αναγνωρίσεως της συμβατότητας του σχεδίου ενισχύσεως με την κοινή αγορά ή, εφόσον η Επιτροπή δεν λαμβάνει απόφαση εντός προθεσμίας δύο μηνών από την κοινοποίηση, πριν από τη λήξη της εν λόγω προθεσμία.

21 Κατόπιν αυτής της αποφάσεως, η Επιτροπή, με έγγραφο της 12ης Αυγούστου 1999 (ΕΕ 1999, C 245, σ. 27), αφενός, εκδήλωσε την πρόθεσή της να ανακαλέσει τις προγενέστερες αποφάσεις της περί προτάσεως λήψεως χρήσιμων μέτρων και κινήσεως της προβλεπόμενης από το άρθρο 93, παράγραφος 2 της Συνθήκης διαδικασίας, παρέχοντας στις ιταλικές αρχές και στους τρίτους ενδιαφερόμενους τη δυνατότητα υποβολής σχετικών παρατηρήσεων, και, αφετέρου, κίνησε την προβλεπόμενη στο άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ διαδικασία κατά του θεσπισθέντος από το νόμο 95/79 καθεστώτος ενισχύσεων, το οποίο έχει πλέον καταχωρισθεί στον πίνακα των μη κοινοποιηθεισών ενισχύσεων.

22 Οι ιταλικές αρχές διαβίβασαν τις παρατηρήσεις τους με έγγραφα της 14ης Σεπτεμβρίου και 2ας Νοεμβρίου 1999.

23 Στις 16 Μαΐου 2000 η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση 2001/212/ΕΚ σχετικά με το καθεστώς ενισχύσεων που έθεσε σε εφαρμογή η Ιταλία υπέρ των μεγάλων προβληματικών επιχειρήσεων (νόμος 95/79 για την μετατροπή του νομοθετικού διατάγματος 26/79 σχετικά με τις επείγουσες παρεμβάσεις για την έκτακτη διαχείριση των μεγάλων προβληματικών επιχειρήσεων) (ΕΕ 2001, L 79, σ. 29), με την οποία διαπίστωσε ότι τα διάφορα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από το νόμο 95/79 αποτελούν καθεστώς κρατικών ενισχύσεων ασυμβίβαστο με την κοινή αγορά, κατά την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ. Η Επιτροπή δηλώνει ότι, λαμβανομένης υπόψη της προπαραταθείσας αποφάσεως Piaggio και αντίθετα προς ό,τι είχε κρίνει έως τότε, το θεσπισθέν από τον νόμο 95/79 καθεστώς κρατικών ενισχύσεων δεν αποτελεί υφιστάμενο αλλά νέο καθεστώς, το οποίο έθεσε παράνομα σε εφαρμογή η Ιταλική Δημοκρατία, κατά παράβαση των υποχρεώσεων που υπέχει από το άρθρο 88, παράγραφος 3, ΕΚ. Ωστόσο, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι, δεδομένου ότι η πλάνη στην οποία υπέπεσε ως προς τον χαρακτηρισμό του καθεστώτος αυτού ως «υφισταμένης ενισχύσεως» προκάλεσε τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στο κράτος μέλος και στους τρίτους ενδιαφερόμενους, ιδίως στις επιχειρήσεις στις οποίες

χορηγήθηκαν οι ενισχύσεις, αποφάσισε να μη διατάξει την ανάκτηση των παρανόμως χορηγηθεισών ενισχύσεων. Τέλος, η Επιτροπή λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι ο νόμος 95/79 καταργήθηκε με το νομοθετικό διάταγμα 270/99.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

24 Οι έκτακτοι διαχειριστές της IRA υπέβαλαν αίτηση προκειμένου να εφαρμοσθεί η διαδικασία έκτακτης διαχειρίσεως, υπό την οποία ήδη τελούσε η IRA, και στην Holding Graci, η οποία έλεγχε την IRA. Η αίτηση αυτή, αρχικώς, απορρίφθηκε, με απόφαση του Tribunale di Catania της 3ης Ιανουαρίου 1997, κατόπιν δε έγινε δεκτή με τη διάταξη του Corte d'apello di Catania (Ιταλία) της 17ης Ιανουαρίου 1997. Κατά συνέπεια, το Tribunale di Catania κήρυξε, με απόφαση που εξέδωσε στις 18 Ιανουαρίου 1997, την αφερεγγυότητα της Holding Graci, σύμφωνα με το άρθρο 3 του νόμου 95/79, προκειμένου να επεκταθεί και σ' αυτήν η διαδικασία έκτακτης διαχειρίσεως.

25 Στις 3 Φεβρουαρίου 1997, η Sicilcassa, με την ιδιότητα του κυρίου δανειστή του Gaetano Graci, και στις 13 και 14 Φεβρουαρίου 1997, η M. Restivo Graci κ.λπ. άσκησαν, ως κληρονομοι του Gaetano Graci, ανακοπή κατά της εν λόγω αποφάσεως. Εν συνεχεία, οι προαναφερθέντες παραιτήθηκαν από το ένδικο βοήθημα που άσκησαν, πράγμα που αναγνώρισε το Tribunale di Catania.

26 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τη συμβατότητα προς τα άρθρα 87 επ. ΕΚ της προβλεπομένης από το νόμο 95/79 διαδικασίας για τη θέση σε έκτακτη διαχείριση, όπως αυτή διατηρήθηκε σε ισχύ με το άρθρο 106 του νομοθετικού διατάγματος 270/99.

27 Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, καταρχάς, αν το προβλεπόμενο από το νομοθετικό διάταγμα 270/99 μεταβατικό καθεστώς συνιστά νέο καθεστώς κρατικών ενισχύσεων ή τροποποίηση υφισταμένου καθεστώτος, υπό την έννοια των άρθρων 87 επ. ΕΚ, καθώς και του κανονισμού (ΕΚ) 659/1999 του Συμβουλίου της 22ας Μαρτίου 1999, για τις λεπτομέρειες εφαρμογής του άρθρου [88] της Συνθήκης (ΕΕ L 83, σ. 1), ενόψει των συνεπειών που μπορεί να προκύψουν σε περίπτωση μη προηγουμένης κοινοποιήσεως στην Επιτροπή.

28 Το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει ότι το μεταβατικό καθεστώς διαφοροποιείται από το προηγούμενο, που έχει πλέον διττώς καταργηθεί. Αφενός, δεδομένου ότι εντάσσεται στο πλαίσιο μιας νέας ρυθμίσεως της έκτακτης διαχειρίσεως των προβληματικών μεγάλων επιχειρήσεων που θεσπίστηκε προς συμμόρφωση με το κοινοτικό δίκαιο, θα αποσκοπούσε στην αποτροπή των στρεβλωτικών συνεπειών στον ανταγωνισμό, των δραματικών συνεπειών στα επίπεδα απασχολήσεως που διατηρούν οι εκκρεμείς έκτακτες διαχειρίσεις λόγω της εγκατάλειψης του προϊσχύσαντος καθεστώτος, της σοβαρής αβεβαιότητας σχετικά με την τύχη του συνόλου των εννόμων σχέσεων που είχαν συναφθεί στο παρελθόν από τις επιχειρήσεις που τέθηκαν υπό έκτακτη διαχείριση. Αφετέρου, επρόκειτο περί ενός καθεστώτος καθαρά μεταβατικού το οποίο, ως τέτοιο, θα αποσκοπούσε αποκλειστικά στο να διέπει τις εκκρεμείς διαδικασίες έκτακτης διαχείρισης. Το καθεστώς αυτό χαρακτηριζόταν από μια επαρκώς ισχυρή τάση συρρικνώσεώς του, με συνέπεια την εξάλειψη του περιθωρίου διακριτικής ευχέρειας που αναγνώριζε ο προϊσχύσας νόμος στον Υπουργό Βιομηχανίας κατά τη χορήγηση ή όχι αδείας προς συνέχιση των εργασιών της επιχειρήσεως και προκαλούσε σοβαρές αμφιβολίες ως προς το γεγονός ότι ένα τέτοιο καθεστώς δύναται να επηρεάσει το ενδοκοινοτικό εμπόριο.

29 Εν συνεχεία, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τη συμβατότητα του μεταβατικού καθεστώτος με την κοινή αγορά, βάσει ιδίως του άρθρου 87, παράγραφος 3, στοιχείο β', ΕΚ.

30 Τέλος, σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο τελευταίο αυτό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, πάντως, αν το μεταβατικό καθεστώς μπορεί να κριθεί συμβατό προς τη Συνθήκη υπό το πρίσμα των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου και ειδικότερα των αρχών της ασφαλείας δικαίου, της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, της απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων, της αναλογικότητας και της πρακτικής αποτελεσματικότητας.

31 Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί, συναφώς, ότι ειδικά όσον αφορά το θεσπισθέν από το νόμο 95/79 καθεστώς ενισχύσεων, η Επιτροπή, με την απόφαση της 2001/212, αναφερόμενη στην αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, αρνήθηκε την ανάκτηση των ενισχύσεων αυτών είτε έναντι της Ιταλικής Δημοκρατίας, η οποία τις είχε ήδη χορηγήσει, είτε έναντι των επιχειρήσεων στις οποίες έχουν χορηγηθεί. Πάντως, ελλείψει μεταβατικού καθεστώτος ή σε περίπτωση μη εφαρμογής του από τα ιταλικά δικαστήρια, οι επιχειρήσεις που τελούν ήδη υπό έκτακτη διαχείριση θα πρέπει να επιστρέψουν τις κρατικές ενισχύσεις που έχουν χορηγηθεί παράνομα, πράγμα που είναι αντίθετο με τη νομολογία του Δικαστηρίου σύμφωνα με την οποία το κοινοτικό δίκαιο δεν απαγορεύει εθνική νομοθεσία εξασφαλίζουσα την τήρηση της αρχής της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης ακόμα και σ' ένα τομέα όπως αυτόν της αναζητήσεως των ενισχύσεων που είναι αντίθετες με το κοινοτικό δίκαιο (βλ. απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 1990, C-5/89, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή 1990, σ. I-3437).

32 Κατά συνέπεια, το Tribunale di Catania αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Αν, κατόπιν ερμηνείας των άρθρων 87 ΕΚ επ., προκύπτει ότι ένα καθεστώς, όπως είναι το μεταβατικό καθεστώς που προβλέπει το άρθρο 106 του νομοθετικού διατάγματος 270/99, είναι δυνατό να αποτελεί νέα κρατική ενίσχυση και αν εμπίπτει στο πεδίο απαγορεύσεως του άρθρου 87 ΕΚ.

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα:

Αν, λαμβανομένου υπόψη του σκεπτικού της παρούσας αποφάσεως, το υπό εξέταση μεταβατικό καθεστώς είναι δυνατό να εμπίπτει στο άρθρο 87, παράγραφος 3, στοιχείο β', ΕΚ.

3) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο δεύτερο ερώτημα:

Αν, υπό το πρίσμα των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου και ιδίως των αρχών της ασφαλείας δικαίου, της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, της απαγορεύσεως δυσμενών διακρίσεων, της αναλογικότητας και της πρακτικής αποτελεσματικότητας, το υπό εξέταση μεταβατικό καθεστώς μπορεί να θεωρηθεί συμβατό με τη Συνθήκη και με την κοινοτική έννομη τάξη.»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

33 Κρίνοντας ότι η απάντηση στο ερώτημα αυτό δεν αφήνει περιθώρια εύλογης αμφιβολίας, το Δικαστήριο ενημέρωσε το αιτούν δικαστήριο, σύμφωνα με το άρθρο 104, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας, ότι προτίθεται να αποφανθεί με αιτιολογημένη διάταξη και κάλεσε τους μνημονευομένους στο άρθρο 20 του Οργανισμού ΕΚ του Δικαστηρίου ενδιαφερομένους να υποβάλουν τις τυχόν, εν προκειμένω, παρατηρήσεις τους.

34 Η Sicilcassa, η IRA, η Ιταλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, απαντώντας σ' αυτήν την πρόσκληση, επέστησαν την προσοχή του Δικαστηρίου επί του άρθρου 7 του νόμου 273, της 12ης Δεκεμβρίου 2002, σχετικά με μέτρα προαγωγής της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και αναπτύξεως του ανταγωνισμού (τακτικό παράρτημα στο *GURI* αριθ. 293, της 14ης Δεκεμβρίου 2002, στο εξής: νόμος 273/2002), από το οποίο προκύπτει, κατ' ουσίαν, ότι τα αποτελέσματα του νόμου 95/79, που διατηρήθηκαν σε ισχύ με το άρθρο 106 του νομοθετικού διατάγματος 270/99 όσον αφορά τις επιχειρήσεις, που είχαν ήδη υποβληθεί σε διαδικασία έκτακτης διαχειρίσεως, αφορούν

μόνον τις διαδικαστικού χαρακτήρα πτυχές της εκκαθαρίσεως και όχι το τμήμα του νόμου που θέσπιζε τις κρατικές ενισχύσεις που κρίθηκαν ασυμβίβαστες προς τη Συνθήκη. Η Ιταλική Κυβέρνηση φρονεί ότι το άρθρο 7 του νόμου 273/2002 παρέχει έτσι αυθεντική ερμηνεία του άρθρου 106 του νομοθετικού διατάγματος 270/99.

35 Η Sicilcassa φρονεί ότι δεν έχει πλέον έννομο συμφέρον για την συνέχιση της διαφοράς της κύριας δίκης, ενώ η IRA, η Ιταλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή γνωστοποιούν ότι δεν έχουν αντίρρηση ως προς την εφαρμογή του άρθρου 104, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας.

Επί του πρώτου ερωτήματος

36 Με το πρώτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, στην ουσία, αν ένα μεταβατικό καθεστώς, όπως αυτό που προβλέπεται από το άρθρο 106 του νομοθετικού διατάγματος 270/99, που διατηρεί τα έννομα αποτελέσματα ενός καθεστώτος νέων κρατικών ενισχύσεων το οποίο δεν έχει κοινοποιηθεί στην Επιτροπή και έχει κριθεί ασυμβίβαστο προς το κοινοτικό δίκαιο, αποτελεί, αυτό καθ' εαυτό, νέο καθεστώς κρατικών ενισχύσεων κατά την έννοια των άρθρων 87 ΕΚ και 88 ΕΚ.

37 Συναφώς, το Δικαστήριο έκρινε, με την προπαρατεθείσα απόφαση Piaggio, ότι καθεστώς, όπως αυτό που θεσπίζεται με τον νόμο 95/79, μπορούσε, αυτό καθ' εαυτό, να συνεπάγεται τη χορήγηση κρατικών ενισχύσεων, κατά την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, έτσι ώστε να μην μπορεί να τεθεί σε εφαρμογή εφόσον δεν είχε κοινοποιηθεί στην Επιτροπή και, σε περίπτωση κοινοποιήσεως, πριν από την έκδοση αποφάσεως της Επιτροπής περί αναγνωρίσεως της συμβατότητας του σχεδίου ενισχύσεως με την κοινή αγορά ή, εφόσον η Επιτροπή δεν έλαβε απόφαση εντός προθεσμίας δύο μηνών από την κοινοποίηση, πριν από τη λήξη της εν λόγω προθεσμίας.

38 Επιπλέον, με την απόφαση 2001/212, η Επιτροπή έκρινε ότι το προβλεπόμενο από τον νόμο 95/79 καθεστώς συνιστούσε καθεστώς νέων κρατικών ενισχύσεων, το οποίο η Ιταλική Δημοκρατία έθεσε παράνομα σε εφαρμογή κατά παράβαση των υποχρεώσεων που υπέχει από το άρθρο 88, παράγραφος 3, ΕΚ.

39 Τα ανωτέρω ισχύουν επίσης κατ' ανάγκη στην περίπτωση μεταβατικού καθεστώτος, όπως το προβλεπόμενο από το άρθρο 106 του νομοθετικού διατάγματος 270/99, στον βαθμό που αυτό διατηρεί τα αποτελέσματα του νόμου 95/79 έναντι των επιχειρήσεων που ήδη τελούν υπό έκτακτη διαχείριση κατά τον χρόνο θέσεως σε ισχύ του εν λόγω νομοθετικού διατάγματος. Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, κατά τα λοιπά, το προβλεπόμενο από το εν λόγω άρθρο 106 μεταβατικό καθεστώς δεν είχε επίσημα κοινοποιηθεί στην Επιτροπή από τις ιταλικές αρχές.

40 Εντούτοις, επιβάλλεται να επισημανθεί ότι η διατήρηση, βάσει του άρθρου 106 του νομοθετικού διατάγματος 270/99, των αποτελεσμάτων του νόμου 95/79 και, ειδικότερα, των κατ' εφαρμογή του νόμου αυτού χορηγηθεισών ενισχύσεων μέχρι τη θέση σε ισχύ του εν λόγω νομοθετικού διατάγματος δεν είναι, ωστόσο, ασυμβίβαστη προς την απόφαση 2001/212. Πράγματι, με την απόφαση αυτή, η οποία ουδέποτε προσβλήθηκε ενώπιον του κοινοτικού δικαστή, η Επιτροπή, παρόλο που έκρινε τις χορηγηθείσες βάσει του νόμου 95/79 ενισχύσεις ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά, αρνήθηκε ρητώς την ανάκτηση τους.

41 Στον εθνικό δικαστή εναπόκειται να αποφασίσει αν, λόγω της μη κοινοποιήσεώς τους, οι νέες αυτές ενισχύσεις πρέπει ή όχι να αναζητηθούν. Συναφώς, ο εθνικός δικαστής οφείλει να λάβει υπόψη τις γενικές αρχές της εννόμου τάξεώς του, ιδίως δε την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, καθώς και τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως και ειδικότερα την απόφαση 2001/212.

42 Εξάλλου, η παραίτηση της Επιτροπής από την ανάκτηση των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν βάσει του νόμου 95/79 δεν είναι δυνατόν να αφορά αυτές που θα μπορούσαν να χορηγηθούν μετά την κατάργηση του νόμου αυτού, έστω και όσον αφορά τις επιχειρήσεις που είχαν ήδη υπαχθεί κατά την ημερομηνία της θέσεως σε ισχύ του νομοθετικού διατάγματος 270/99 στη διαδικασία έκτακτης διαχειρίσεως. Αναφορικά με τις ενισχύσεις αυτές, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να διατάξουν την ανάκτησή τους.

43 Η IRA, η Holding Craci και η Ιταλική Κυβέρνηση παρατηρούν, ωστόσο, ότι το άρθρο 106 του νομοθετικού διατάγματος 270/99 ουδόλως μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι στις εν λόγω επιχειρήσεις θα μπορούσαν πράγματι να χορηγηθούν στο μέλλον νέες κρατικές ενισχύσεις βάσει του νόμου 95/79, που έχει πλέον καταργηθεί. Κατ' αυτές, η ερμηνεία αυτή αντίκειται προδήλως προς το κοινοτικό δίκαιο και για τον λόγο αυτό δεν πρέπει να εφαρμοσθεί.

44 Συναφώς, στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να καθορίσει το περιεχόμενο του άρθρου 106 του νομοθετικού διατάγματος 270/99, ενδεχομένως υπό το φως του άρθρου 7 του νόμου 273/2002, φροντίζοντας να του δώσει, στο μέτρο του δυνατού, ερμηνεία σύμφωνη προς το κοινοτικό δίκαιο, λαμβάνοντας υπόψη την προπαρατεθείσα αποφάση Piaggio και την αποφάση 2001/212, δηλαδή μια ερμηνεία μη επιτρέπουσα να ληφθεί ως βάση το εν λόγω άρθρο 106 για τη χορήγηση, μετά τη θέση σε ισχύ του νομοθετικού διατάγματος 270/99, νέων κρατικών ενισχύσεων.

45 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι ένα μεταβατικό καθεστώς, όπως αυτό που προβλέπεται από το άρθρο 106 του νομοθετικού διατάγματος 270/99, το οποίο διατηρούσε τα έννομα αποτελέσματα ενός νέου καθεστώτος κρατικών ενισχύσεων που δεν είχε κοινοποιηθεί στην Επιτροπή και που είχε κριθεί ασυμβίβαστο προς το κοινοτικό δίκαιο, συνιστά αυτό καθ' εαυτό νέο καθεστώς κρατικών ενισχύσεων κατά την έννοια των άρθρων 87 ΕΚ και 88 ΕΚ.

Επί του δεύτερου και τρίτου ζητήματος

46 Με το δεύτερο και τρίτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν ένα μεταβατικό καθεστώς, όπως το προβλεπόμενο από το άρθρο 106 του νομοθετικού διατάγματος 270/99, είναι συμβατό προς το κοινοτικό δίκαιο, ειδικότερα, αν ληφθεί υπόψη το άρθρο 87, παράγραφος 3, στοιχείο β', ΕΚ και οι αρχές της ασφαλείας δικαίου, της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, της απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων και της αναλογικότητας.

47 Συναφώς, πρέπει να υπενθυμιστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η εκτίμηση του συμβιβατού μέτρων περί ενισχύσεων ή καθεστώτος ενισχύσεων προς την κοινή αγορά εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Επιτροπής, η οποία ενεργεί υπό τον έλεγχο του κοινοτικού δικαστή (αποφάσεις της 21ης Νοεμβρίου 1991, C-354/90, Fédération national du commerce extérieur des produits alimentaires et Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon, Συλλογή 1991, σ. I-5505, σκέψη 14· της 11ης Ιουλίου 1996, C-39/94, SFEI κ.λπ., Συλλογή 1996, σ. I-3547, σκέψη 42, και προπαρατεθείσα απόφαση Piaggio, σκέψη 31). Κατά συνέπεια, ένα εθνικό δικαστήριο δεν μπορεί, στο πλαίσιο προδικαστικής παραπομπής βάσει του άρθρου 234 ΕΚ, να ερωτήσει το Δικαστήριο επί του συμβατού κρατικής ενισχύσεως ή καθεστώτος ενισχύσεων προς την κοινή αγορά.

48 Υπό αυτές τις συνθήκες, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το δεύτερο και τρίτο ερώτημα είναι απαράδεκτα.

Επί των δικαστικών εξόδων

49 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ιταλική Κυβέρνηση, η Επιτροπή και η Εποπτεύουσα Αρχή ΕΖΕΣ, που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε το Tribunale di Catania με διάταξη της 12ης Ιουλίου 2001 διατάσσει:

1) Ένα μεταβατικό καθεστώς, όπως αυτό που προβλέπεται από το άρθρο 106 του νομοθετικού διατάγματος 270, της 8ης Ιουλίου 1999, περί νέας ρυθμίσεως της έκτακτης διαχειρίσεως των μεγάλων αφερέγγυων επιχειρήσεων, το οποίο διατηρούσε τα έννομα αποτελέσματα ενός καθεστώτος νέων κρατικών ενισχύσεων που δεν είχε κοινοποιηθεί στην Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και που είχε κριθεί ασυμβίβαστο προς το κοινοτικό δίκαιο, συνιστά αυτό καθ' εαυτό νέο καθεστώς κρατικών ενισχύσεων κατά την έννοια των άρθρων 87 ΕΚ και 88 ΕΚ.

2) Τα ερωτήματα με τα οποία ζητείται από το Δικαστήριο να εκτιμήσει τη συμβατότητα προς την κοινή αγορά ενός μεταβατικού καθεστώτος όπως αυτό που προβλέπεται από το άρθρο 106 του νομοθετικού διατάγματος 270/99 είναι απαράδεκτα.

Λουξεμβούργο, 24 Ιουλίου 2003.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του πέμπτου τμήματος

M. Wathelet